

Utrikesdepartementet

Mänskliga rättigheter i Albanien 2007

ALLMÄNT

1. Sammanfattning av läget för de mänskliga rättigheterna

De mest grundläggande problemen med koppling till mänskliga rättigheter i Albanien utgörs fortsatt av de svaga statliga institutionerna, framförallt det illa fungerande rättssystemet, korruptionen, ofta länkad till den omfattande organiserade brottsligheten, samt det fortsatt våldspräglade och klandominerade samhället.

Tillsammans skapar dessa faktorer en situation där en person som behöver lita till någon form av myndighetsutövning för att få sina lagliga rättigheter respekterade ofta inte får det skydd han eller hon behöver. Dessa svårigheter slår särskilt hårt mot svagare grupper i samhället, till exempel fattiga, kvinnor och nationella minoriteter som romer. Den vittförgrenade organiserade brottsligheten, som bland annat livnär sig på olika typer av smuggling, inbegripet tung narkotika och människohandel, utgör ett direkt hot mot samhällets demokratiska utveckling och är ett hinder för ett modernt rättssamhälle. Albanien har enligt Transparency Internationals senaste undersökning (november 2007) hamnat på tredje plats bland de mest korrumperade länderna.

Under året har reformer inom rättsväsendet diskuterats och en kampanj har nyligen dragits igång för att få fart på detta arbete, som länge fördöjts. Trots att många lagar har antagits finns ofta problem med den praktiska implementeringen. Även den albanska vallagen är föremål för reformer, och även detta arbete går trögt. Ändringar i lagstiftningen och i konstitutionen anses nödvändiga.

2. Ratifikationsläget beträffande de mest centrala FN-konventionerna om mänskliga rättigheter samt rapportering till FN:s konventionskommittéer

Albanien har ratificerat de centrala konventionerna om mänskliga rättigheter:

- Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)*
- Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)*
- Konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering, *Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination (CERD)*
- Konventionen om avskaffande av alla former av diskriminering mot kvinnor, *Convention on the Elimination of all forms of Discrimination Against Women (CEDAW)*
- Konventionen mot tortyr, *Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)*
- Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child (CRC)*
- Konventionen mot påtvingade försvinnanden, *Convention for the Protection of all Persons from Enforced Disappearances*
- Flyktingkonventionen, *Convention related to the Status of Refugees*
- Den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
- Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen, *International Criminal Court (ICC)*

Av tilläggsprotokollen har man ratificerat det fakultativa protokollet om enskild klagorätt till konventionen om avskaffande av alla former av diskriminering mot kvinnor samt protokollet om dödstraff till den europeiska konventionen. Albanien har undertecknat protokollet till CAT om förebyggande av tortyr samt protokoll nummer 13 till den europeiska konventionen. Inga reservationer eller förklaringar har lämnats förutom förklaringen under artikel 15.3 i Europakonventionen om undantagstillstånd i samband med pyramidspelsturbulensen i Albanien 1997, som därefter har återtagits. Albanien har ratificerat ett så kallat artikel 98-avtal med USA, som förbjuder överlämnande till den internationella brottmålsdomstolen av amerikanska medborgare. Albaniens anslutning till de centrala konventionerna ägde rum under första hälften av 1990-talet, det vill säga under perioden omedelbart efter kommunistdiktaturens fall. Uppföljning och rapportering har därefter varit mycket svag, dels till följd av regeringens instabilitet under senare delen av 1990-talet, dels på grund av landets generellt sett outvecklade administrativa kapacitet. Positivt är dock att arbetet förefaller ha kommit igång de senaste åren.

Två rapporter om genomförande av kvinnodiskrimineringskonventionen lämnades in i maj 2002 (ursprungliga inlämningsdatum 1995 och 1999). En rapport om rasdiskrimineringskonventionen lämnades in 2003, medan rapporten om genomförandet av konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter ingavs i februari 2004. Albanien lämnade under 2004 även in sin första rapport om genomförandet av barnkonventionen.

Albanien har under 2007 ratificerat dels Europarådets konvention om terrorism, *Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism*, dels konventionen mot trafficking, *Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings*.

MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

3. Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Det albanska samhället är alltså präglad av våld och politiken är inte alltid skild från den organiserade brottsligheten, vilket kan bidra till att göra motivbilden bakom vissa mord och andra våldsdåd oklar. Ett visst mått av öppet politiskt våld, bland annat ett mord, förekom under parlamentsvalen i juli 2005.

Tortyr är förbjudet. Polisbrutalitet, främst i samband med arresteringar och häktesförvar, är dock vanligt förekommande. Polisen arbetar under svåra förhållanden och lider ofta brist på utbildning och utrustning. Missförhållanden i de så kallade polishäktena, som uppmärksammats av flera människorättsorganisationer, kvarstår. Häktena är överfulla, i undermåligt skick och fall av allvarlig misshandel, även mot minderåriga, har rapporterats. Systematisk tortyr förekommer dock inte. Homosexuella som grips är särskilt utsatta för nedsättande behandling, liksom romer och egypter (de senare utgör en minoritet i landet som ofta förväxlas med romerna). De albanska fängelserna är således överbelastade och torde så förbli under överskådlig framtid. Utbyggnad, till stor del utlandsfinansierad, pågår dock av häktes- och fängelsekapaciteten. De albanska myndigheterna samarbetar fullt ut med Röda korsets personal och i viss mån även med andra organisationer som genomför regelbundna oanmälda kontroller av fängelser och de förhållanden under vilka internerna lever. Ett framsteg är att ansvaret för häkten under året övergått från inrikesministeriet till Justitieministeriet. Hittills är villkoren emellertid lika dåliga som tidigare.

Det allmänna säkerhetsläget i Albanien har förbättrats. Det största säkerhetsproblemet idag är den organiserade brottsligheten, som grävt sina rötter djupt i det albanska samhället. Organiserade kriminella nätverk livnär sig

bland annat på narkotikasmuggling och människohandel och har starkt inflytande i vissa regioner, såväl i norr som söder. De kriminella gruppernas våldsbenägenhet och öppna arrogans, förenad med samhällets vapentäthet och den illa fungerande rättsapparaten, skapar en otrygg situation för många medborgare. Mord kriminella emellan och polismord är tämligen vanligt förekommande. Från myndigheternas sida har man under året börjat ta krafttag och en rad arresteringar har gjorts. Dock är problemen fortfarande mycket omfattande.

4. Dödsstraff

Dödsstraffet i fredstid avskaffades år 2000. Under 2007 har också ändringar i den militära strafflagen införts och dödsstraff under krigstillstånd har nu avskaffats.

5. Rätten till frihet och personlig säkerhet

Albansk häkteslagstiftning uppfyller i stort internationell standard. Gällande regler är dock mycket dåligt omsatta i praktiken. Inte sällan arresteras personer utan grund, personer sitter häktade utan att höras och tidsramarna för hur länge man kan hålla någon häktad beaktas inte. De straffprocesser där personer sitter häktade ska normalt ha förtur och behandlas skyndsamt. I Albanien är dock handläggningen av dessa fall snarare långsammare än de fall utan häktade.

Reserestriktioner förekommer inte.

På grund av en renässans för den medeltida sedvänjan *kanun* (eller "kanunlagen") som bland annat innefattar normer för blodshämnd, håller sig ett antal personer, framför allt främst i norra Albanien, isolerade i sina egna hem. Rädslan för att drabbas av blodshämnd förlamar i vissa fall det lokala ekonomiska livet, omöjliggör barnens skolgång och lägger stor börda på familjens kvinnor (vilka inte tillmäts samma "blodsvärde" och därför mestadels kan röra sig fritt, bruka jorden etcetera utan fara för livet). Även i centrala Tirana "accepterar" myndigheterna helt öppet en uppmärksam blodsfjäd, genom att tillåta överlevande medlemmar av en familj leva kvar instängda i sitt hem i ett område där alla andra hus har rivits som del av den nya stadsplanen. Detta då myndigheterna inte tror sig kunna skydda dessa medborgare om man tvingade dem att flytta. I strafflagen har under året införts att blodshämnd betraktas som ett brott som kan ge tre och ett halvt års fängelse. Även medskyldiga kan straffas för blodshämnsbrott. Detta är ett stort steg framåt.

Då *kanun* tillåter försoning finns det internationella organisationer som är verksamma i norra Albanien och arbetar med förlikning för att lösa fortfarande pågående tvister. Traditionen med blodshämnd fortsatte att kräva offer ännu

under 2007 och man beräknar att flera hundra familjer (siffran 800 har nämnts) för närvarande omfattas av ouppklarade blodsfejder.

Handel med människor är fortsatt ett mycket aktuellt problem. Albanien är ett ursprungs- och transitland, men i ökad utsträckning även ett destinationsland. Medvetenheten inom landet har ökat och antalet som faller offer för människohandel minskar nu långsamt. Mycket arbete återstår dock för att komma till rätta med dessa problem. Framför allt måste de statliga mekanismerna stärkas för att till fullo kunna greppa situationen.

Trots ökad medvetenhet möter utredning och lagföring av människohandel stora svårigheter, särskilt på grund av korruption och att polisen ibland är inblandad i brottsligheten. Åtal mot människohandlare är än så länge sällsynta och de som väcks leder sällan till fällande dom på grund av bristande bevisning. En lag om vittnesskydd har antagits, men i praktiken saknas ännu effektiva skyddsprogram. Många kvinnor som vittnat mot hallickar och slavhandlare har hotats till livet. Den albanska lagen följer skrivelse i Palermokonventionen om organiserad brottslighet.

Viss förbättring av situationen har dock skett. Färre albanska kvinnor och barn blir offer för handeln och användningen av Albanien som transitland har minskat. Polisens behandling av offer för människohandel har förbättrats successivt i takt med olika internationella insatser. Flera internationella aktörer och organisationer bistår albanska myndigheter med förebyggande insatser och/eller stöd för återvändande offer. Framför allt det senare är viktigt för att undvika att utsatta personer återigen faller offer för människohandel, så kallad ”re-trafficking”.

6. Rättssäkerhet och rättsprinciper

Det albanska rättssystemet är enligt konstitutionen oberoende av den politiska makten. I praktiken är det emellertid ineffektivt, svårt korrumpert och utgör ett av de allvarligaste hindren för landets utveckling mot en stabil demokrati och ett närmande till EU. Personalen är ofta dåligt utbildad och utrustningen undermålig. Samarbetet mellan polis, åklagare och domstolar präglas av misstänksamhet och bristande kommunikation. Samarbetet mellan personalen i rättsmaskineriet och den organiserade brottsligheten är däremot ofta alltför gott. Flera internationella aktörer har i sina biståndsprogram tagit sig an rättssystemets olika delar för att förbättra situationen och bland andra presidenten framhåller att reformer inom rättsväsendet har högsta prioritet. Under senhösten 2007 har regeringen dragit igång en omfattande kampanj för reformer av rättsväsendet, men några konkreta resultat i form av ny lagstiftning eller liknande har ännu inte synts till. Premiärminister Berishas regering har antikorrup­tion och kamp mot den organiserade brottsligheten som huvudmål

för sitt politiska fyraårsprogram. Allmänhetens förtroende för rättsmaskineriet är fortsatt svagt. Behandlingen av rättsfall i civila ärenden, till exempel äganderättsfall, drar ofta ut på tiden i flera år.

Ett stort problem är statens oförmåga att skydda vittnen i rättsprocesser mot medlemmar i den organiserade brottsligheten. Hotbilden mot dessa vittnen och offer är därför ofta allvarlig, få vågar vittna och de som gör det tvingas därefter leva gömda eller fly landet. En lag om vittnesskydd "*Protection of witnesses and collaborators of justice*" antogs 2004, men den sekundära lagstiftning som krävs för en praktisk tillämpning av lagen är ännu ofullständig. Tilläggas bör dock att det är mycket kostsamt att införa ett väl fungerande vittnesskyddssystem. För ett litet land som Albanien är det också rent praktiskt svårt att skydda vittnen.

Domstolssystemet består av distriktsdomstolar, sex överklagandeinstanser, högsta domstolen, militära domstolar i två instanser och en fristående konstitutionell domstol. Under 2007 har även så kallade "Juvenile Sections" börjat införas i domstolarna, till att börja med i de större städerna. High Council of Justice kontrollerar i praktiken samtliga domstolar, även om detta inte är formaliserat. Lagstiftningen för tillsättande och avsättande av domare är i teorin i linje med Europarådets praxis. Lagstiftning finns också för att motverka nepotism och korruption i den offentliga förvaltningen, men återigen är problemet bristande implementering. Maktskiftet efter parlamentsvalen 2005 ledde till omfattande avskedanden och nyutnämningar inom domarkåren. Offentliga försvarare presterar oförsvarbart mindre än betalda advokater. Det finns inte heller någon möjlighet för den tilltalade att själv påverka vem som utses till hans eller hennes försvarare. Privata kontakter mellan domare, åklagare och advokater, som är parter i samma mål, är mycket vanligt förekommande.

Under 2007 har en långdragen process, som började redan 2005, lett till att den albanske riksåklagaren i början av december avsattes. Ännu har konstitutionsdomstolen inte givit sitt utlåtande, men en ny riksåklagare har redan tillsatts. Ärendet kring riksåklagaren, som anklagats för brister i sin tjänsteutövning, har genomgått granskning i två parlamentariska undersökningskommissioner.

Åldern för straffmyndighet är 14, respektive 16 år, beroende på brottslighetens art. Endast begränsade straff kan dock utdömas vid dessa unga åldrar.

En ombudsman, folkets advokat, utsågs år 2000. Ombudsmannen tar emot medborgarnas klagomål och granskar myndigheternas arbete. Efter utredning och bedömning utfärdas icke-bindande rekommendationer, som lämnas till regeringen. Kunskap om ombudsmannen börjar långsamt spridas bland befolkningen och antalet individuella klagomål ökar. En särskild

underavdelning för barnärenden har varit under utveckling, men det arbetet verkar ha stannat av helt. Den albanska ombudsmannainstitutionen är ännu svag, reaktiv och inte helt självständig från den politiska makten.

I december 2007 inrättades för första gången en underkommitté för mänskliga rättigheter i det albanska parlamentet. Tidigare i år har också en underkommitté för jämställdhet bildats.

7. Straffrihet

Straffrihet praktiseras inte regelmässigt av staten. I praktiken bidrar emellertid korruption och det bristfälliga rättssystemet till att brott inte beivras eller att många domar inte alls verkställs. Trots ett aktivt polisarbete mot kriminella ligor är de fällande domarna mycket få. Likaså har få ställts inför rätta eller dömts för påstådda grova tjänstefel eller korruption trots allvarliga anklagelser, som i flera fall tvingat fram personernas avsked. Under hösten 2007 arresterades åtta högre tjänstemän misstänkta för korruption i samband med vägbyggen. Den nuvarande utrikesministern har också varit föremål för utredning om korruption under sin tid som transportminister, men ärendets behandling har fördröjts eftersom ministern åtnjuter immunitet. Likaså åtnjuter högre domare och parlamentsledamöter immunitet och kan därför i praktiken komma undan eventuella straff för olika lagstridiga handlingar.

Det finns inga regler om universell rättsutövning. I rättsfall rörande brott som begåtts i utlandet används i stället bilaterala avtal.

8. Yttrande-, tryck-, mötes-, förenings- och religionsfrihet m.m.

Yttrande- och mediafrihet garanteras i konstitutionen och respekteras. Albanien har en modern lagstiftning om tillgång till information. Ett stort antal dagstidningar och andra publikationer utkommer i Albanien, de flesta dock i små upplagor. Det viktigaste mediet är TV, där ett stort utbud av inhemska och utländska kanaler finns att tillgå (Albanien ska för närvarande ha 58 inhemska TV-kanaler.) Många hushåll och kaféer har parabolantenn. Radiomediet är jämförelsevis tämligen underutvecklat, även om olika stationer finns.

Albanien har upplevt en positiv utveckling på mediafrihetens område sedan den extremt slutna kommunistdiktaturens fall. Ett allvarligt och växande problem i Albanien i dag är dock den nära bindningen mellan medier, politik och näringsliv. Mäktiga affärsmän tycks se medieägande som en statussymbol och som ett verktyg för att nå makt och inflytande. Politiker uppges finnas med i ägarkonstellationer till medier och andra privata företag och sammansättningen av mediers statliga granskningsnämnder är ofta

kontroversiell. Frågetecken om finansieringen finns eftersom press och TV sällan är helt självförsörjande. Tillsammans leder dessa faktorer i Albanien till en osjälvständig, intressedriven medierapportering med stor risk för intressekonflikter. Omfattande självcensur lär förekomma i kontroversiella frågor och oppositionsgrupper rapporterar svårigheter att få sina artiklar publicerade.

Till bilden hör att medborgarna är ovana vid att kräva sin rätt till insyn och att ifrågasätta ledande personligheters uttalanden. Uppgifter förekommer om att regeringen, genom bland annat åsidosättande av marknadsregler eller godtycklig tillämpning av skatteregler, indirekt har främjat eller motarbetat vissa tidningar och TV-stationer. Journalister som uppmärksammar korruption och intressekonflikter befinner sig i viss mån i riskzonen för rättsliga efterspel, eller till och med för hot från offentliga, eller privata aktörer.

Till detta kommer att den journalistiska standarden överlag ännu är låg. Journalistutbildningen vid Tiranans universitet är populär, men utbildningen är teoretiskt inriktad och lider av resursbrist. Seriös, undersökande journalistik förekommer sällan och är förenad med risker för de undersökande journalisterna. En oppositionell journalist greps hösten 2006 utan laglig grund av civilklädd polis för att kort därefter släppas fri utan förklaring.

Nyhetsrapporteringen ger ofta ett obalanserat, skandalinriktat intryck. Inhemsk organisationer aktiva på mediaområdet arbetar för att stärka medias kvalitet och oberoende bland annat genom utbildning, forskning och främjande av ny teknologi. På senare år har mediernas opinionsbildande roll blivit mer påtaglig och mer utrymme har lämnats till fristående analytiker och kommentatorer.

Föreningsfriheten garanteras i konstitutionen. Det finns flera politiska partier.

Fackföreningar och enskilda organisationer har bildats sedan kommunismens fall, men det civila samhället är ännu mycket utvecklat och svagt. Det är huvudstadsbaserat och beroende av utländskt bistånd. Föreningsviljan är mycket svag i Albanien och speglar folkets negativa minnen av den tidigare påtvingade kollektivismen. Det förekommer att fackföreningar upprättas mera på privat initiativ än baserat på gemensamma kårintressen.

Församlingsfriheten garanteras i lag och respekteras i stort.

Religionsfrihet råder i teori och praktik. Efter decennier av påtvingad ateism är befolkningen sekulariserad. De inslag av muslimsk fundamentalism som förekommer granskas nära av myndigheterna. Uppgifter har förekommit under 2006 om att åtminstone en manlig muslimsk student ska ha tvingats att raka av

sitt skägg för att tillåtas fortsätta i undervisningen vid det universitet där han börjat. Blandäktenskap är vanligt förekommande och orsakar inga problem för de inblandade. Cirka 70 procent av albanerna uppger nu att de är muslimer, cirka 20 procent ortodoxa och 10 procent katoliker.

9. De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Albanien är en republik där presidentens roll i huvudsak är ceremoniell. På senare tid har dock presidenten, genom olika författningsbeslut, allt mer kommit att framstå som en viktig garant för konstitutionens separation av lagstiftande och verkställande makt. Enligt konstitutionen är Albanien en demokratisk marknadsekonomi, men verkligt genomförande av demokratiska processer brister inom viktiga politiska institutioner.

Albanien är fortfarande starkt centraliserat och såväl kapacitet som möjlighet att agera lokalt och regionalt är ännu begränsade, även om arbete pågår med stöd av internationellt bistånd, bland annat genom Sida, att stärka lokala och regionala myndigheter.

Nationella val ägde rum i juli 2005 och vanns av Demokratiska partiet, DP, som leder den sittande regeringskoalitionen. Parlamentet valde i augusti 2007 landets nuvarande president, Bamir Topi. Lokalval har genomförts under 2007 trots bristande politiskt samförstånd om allt mer viktiga valreformer.

Trots att DP leder en majoritetskoalition och har besatt alla nyckelposter tycks detta inte underlätta det politiska arbetet. Oppositionen, som främst företräds av två socialistpartier, har under året vid flera tillfällen bojkottat regeringens och parlamentets arbete, varför konkreta resultat lyser med sin frånvaro. Det politiska livet har med visst fog kunnat betecknas som lamslaget.

Den kvinnliga politiska representationen är alltjämt minst sagt begränsad. Således är för närvarande endast en av regeringens ministrar kvinnor, även om vissa partier före valet 2005 utlovade förbättrad kvinnorepresentation. Talmannen i parlamentet är dock kvinna, och det finns tio kvinnliga parlamentsledamöter. I det senaste lokalvalet deltog färre kvinnliga kandidater än i tidigare val. Så kallad familjeröstning, vilket i praktiken innebär att män röstar åt hustrur, döttrar eller andra närstående, förekommer fortfarande i Albanien.

Det socialistiska partiet SP drev under våren fram att 50 procent av dess generalförsamling skulle utgöras av kvinnor.

EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

10. Rätten till arbete och relaterade frågor

Albanien har ratificerat samtliga Internationella arbetsorganisationen, ILO:s åtta centrala konventioner på arbetsrättens område.

Den höga arbetslösheten är ett stort problem liksom för så många andra länder som ställer om sin ekonomi från planekonomi till marknadsekonomi. 2006 uppgick den totala arbetslösheten till cirka 14 procent. Som vanligt är det svaga grupper och kvinnor som drabbas värst av den dåliga tillgången till jobb. De senaste undersökningarna för 2007 visar att arbetslösheten för kvinnor i urbana områden är minst 30 procent och för Tiranaregionen över 50 procent. För romska kvinnor uppgår den totala arbetslöshetssiffran till 70 procent.

11. Rätten till bästa uppnåelig hälsa

Den materiella standarden och kvaliteten på hälsovården är mycket låg. Möjligheten att erhålla tillräcklig hälsovård varierar dessutom starkt mellan stad och landsbygd. I många mindre samhällen saknas sjukhus, vårdcentraler och framför allt utbildad vårdpersonal. I Tirana finns den bäst utvecklade vårdstrukturen, med både statliga och privata kliniker, de sistnämnda ofta utlandsfinansierade. Mera komplicerade ingrepp måste dock göras utomlands, vilket inte bara missgynnar de fattigaste, utan också är en krånglig byråkratisk procedur i form av utverkande av visum med mera. Allvarligt är att barn på landsbygden inte längre tycks ha tillgång till läkarkontroller och att kvinnor på landet inte alltid kan erhålla vård i samband med förlossningar. Ännu omfattas emellertid nästan alla av landets ettåringar av vaccinationsprogram. Även högre upp i åldrarna bland barnen följs vaccinationen noggrant upp. Ett undantag är romska barn, som ofta är oregistrerade och därför inte kommer ifråga för någon vård.

Den förväntade livslängden för kvinnor och män är 78 respektive 73 år. De låga lönerna samt oklara strukturer inom sjukvården har resulterat i en hög grad av korruption och patienter får ofta betala dyrt för vård som på pappret tillhandahålls kostnadsfritt. Problemet är framför allt de oklarheter som råder om vad som ska omfattas av vårdförsäkringen. Av totala BNP gick under 2007 2,3 procent till hälsosektorn.

12. Rätten till utbildning

Allas rätt till utbildning är garanterad i konstitutionen och grundutbildningen är enligt lag kostnadsfri. Möjligheten att genomdriva rätten till utbildning har dock starkt beskurits på landsbygden till följd av urbaniseringen och den stora

utflyttningen av kvalificerad arbetskraft (så kallad "brain drain") som drabbat Albanien genom emigrationen. Kvalificerade lärare finns inte alltid tillgängliga på landsbygden. I staden är skolorna ofta överfulla. Skolbyggnader och undervisningsmaterial är ofta i uselt skick, även om en viss förbättring noterats de senaste åren. Den högre utbildningen är av låg standard och ett ofta angivet skäl till varför man vill emigrera. Utbildningssystemet är också ansatt av korruption. Det är således möjligt att köpa sig till goda betyg eller inträde till viss universitetsutbildning. Detta drabbar framförallt de fattiga, men också samhället i stort och klyftorna mellan unga välutbildade, som ofta skolats utomlands, och fattiga ungdomar från landsbygden hotar att öka ännu mer.

De nationella minoriteterna i minoritetsområdena har rätt till utbildning på det egna modersmålet. De grekiska och makedonska minoriteterna har sedan länge egna skolor.

Ett stort problem är den höga analfabetismen bland Albanien romer. Cirka 40 procent av den romska befolkningen mellan 21 och 40 år och cirka 62 procent mellan 7 och 20 år uppges vara analfabeter. Under kommunisttiden var det svårare att kringgå skolplikten och detta är en av anledningarna till att analfabetismen nu stigit inom denna befolkningsgrupp, där barnen traditionellt börjar arbeta vid mycket ung ålder (se mer under "Barnets rättigheter" samt "Olika befolkningsgruppers situation"). Stora satsningar från internationellt håll görs för att locka fler romer till skolan, bland annat genom upprättande av särskilda skolor för romska barn. Dock råder brist på lärare för dessa skolor och det har visat sig svårt att driva projekten vidare.

Sedan kommunismens fall går utvecklingen i praktiken mot en ökad könssegregering inom utbildning. Flickors högre skolgång begränsas ibland och särskilt i norr av att familjen inte tillåter dem att bo på egen hand i studentboende, där de anses riskera sitt rykte.

13. Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Albanien är ett av Europas fattigaste länder. Landet befinner sig i en besvärlig och utdragen politisk och ekonomisk övergångsperiod och kan ännu inte erbjuda hela sin befolkning en rimlig levnadsstandard. Omkring 18 procent av befolkningen livnär sig på en inkomst understigande 2 US-dollar per dag. Fattigdomen är värst på landsbygden och i den norra delen av landet. Många familjer lider av låg boendestandard, osäker tillgång till elektricitet och dricksvatten, illa fungerande avlopp, och undermåliga vägar. Arbetslösheten är hög och många av de yrkesverksamma arbetar i den inofficiella ekonomin, det vill säga under stor osäkerhet och utan försäkringsskydd. Jordbruk är ännu en vanlig inkomstkälla, men det bedrivs småskaligt, enligt gamla metoder och med

gammalmodig utrustning, vilket innebär att marken ofta inte producerar mer än till självhushållning.

Många familjer är för sitt uppehälle beroende av inkomster från släktingar som emigrerat till väst. Den officiella siffran på hur mycket medel som årligen flyter in i landet på detta sätt är 1 miljard US-dollar, vilket utgör 14 procent av landets totala BNP. Mycket tyder dock på att denna inkomstkälla från utlandet är mycket högre.

Den ekonomiska utvecklingen tycks dock långsamt gå åt rätt håll; landet har haft tillväxt sedan 1998 och de utländska direktinvesteringarna sägs öka. Det tidigare omfattande emigrationsflödet har mattats av, vilket kan tyda på spirande förhoppningar om en dräglig framtid inom landet. Som ovan påpekats hotar klyftorna mellan det rika fåtalet och det fattiga flertalet att öka, samtidigt som landet aktivt söker närma sig ett framtida EU-medlemskap. Flykten från framför allt landsbygden i norr till städerna, i synnerhet Tirana, gör att arbetslösheten i städerna ökar, trots en arbetsintensiv och omfattande nybyggnation. Urbaniseringen sker på ett sätt som skapar oklara ägarförhållanden och belastar infrastrukturen i städerna så hårt att det försvårar levnadsförhållandena.

OLIKA GRUPPERS ÅTNJUTANDE AV DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

14. Kvinnors rättigheter

Kvinnor och män är enligt konstitutionen jämställda och diskriminering är förbjuden. En lag om jämställdhet antogs 2004. Denna anses dock inte uppfylla europeisk standard och en revidering av lagen har inletts. I praktiken har kvinnorna dock långt ifrån samma möjligheter och deras politiska och ekonomiska inflytande är fortsatt begränsat.

I parlamentsvalen 2005 blev endast 10 kvinnor invalda (cirka 7 procent av parlamentsledamöterna). En lobbyingkampanj pågår sedan februari 2006 för att lagstifta om kvotering av kvinnor till parlamentet, så att minst 30 procent av parlamentarikerna är kvinnor, men ännu har inga ändringar genomförts.

Det albanska samhället är starkt patriarkaliskt, särskilt ute på landsbygden och i synnerhet i landets norra delar. Den albanska kvinnan är av tradition (snarare än av religion) underordnad mannen i många hänseenden. Tvångsgifte förekommer. Det sociala sönderfallet efter kommunismen har fört dessa förhållanden till ytan. Kommunismens fall medförde även en kraftigt ökad arbetslöshet i samhället, vilken främst drabbade kvinnor och förde dem tillbaka

till hemmet som arbetsplats. Detta är också ett problem då det starkt bidragit till att begränsa kvinnors sociala kontaktmöjligheter. Bristen på offentlig barnomsorg och äldreomsorg är också faktorer som bidrar till att kvinnan låses till hemmet.

Våld i hemmet är mycket vanligt och ett allvarligt problem, som sällan rapporteras eller lagförs. Enligt en undersökning från 2007 utsätts 40 procent av Albanien kvinnor för våld i hemmet. Våldtäkt inom äktenskapet faller inom strafflagen, men beivras så gott som aldrig. Flera incidenter av hedersrelaterat våld mot kvinnor har uppmärksammats det senaste året. En orsak till många av fallen är kollisionen mellan traditionella värderingar och ungdomarnas moderna livsstil. En lag om våld mot kvinnor togs fram år 2005, och antogs av parlamentet i december 2006. Den trädde i kraft sommaren 2007.

Hälsovården i Albanien är mycket eftersatt, särskilt ute på landsbygden (se ovan). Tillgången till mödravård och gynekologer är där närmast obefintlig.

Handel med kvinnor för prostitution i väst drivs i många fall av albanska ligor. Älderna på de kvinnor som dras in i könshandeln, albanska som utländska, uppges bli allt lägre och en stor andel är mellan 14 och 17 år. Också Albanien har utvecklats till en växande marknad för prostitution, från att tidigare främst ha varit ett ursprungs- och transitland. Albanska kvinnor som varit offer för människohandel och påtvingad prostitution är oftast inte välkomna åter till sina familjer och hotas inte sällan av den egna familjeklanen om de lyckas återvända, vilket i sin tur leder till att många kvinnor ser som sin enda möjlighet att åter prostituera sig och ofta då åter faller offer för människohandeln. Flera anti-traffickingkommittéer har skapats i Albanien med syfte att följa upp implementeringen av regeringens anti-traffickingstrategi.

15. Barnets rättigheter

Barnen, och särskilt barnen på landsbygden, är den grupp som drabbats hårdast av det sociala sönderfallet och fattigdomen. Barnadödligheten är högre än i andra länder på Balkan. Den undermåliga hälso- och sjukvården drabbar barnen extra hårt. Barnmisshandel är ofta förekommande och anses vara en familjeangelägenhet. Ett problem som uppmärksammats mer på senare tid är det våld mot barn som förekommer på skolor och dagis. En särskilt utsatt grupp är förståndshandikappade barn och ungdomar, som ofta lever intagna på mycket enkla institutioner övergivna av sina familjer. Begränsad barnpsykiatri finns sedan några år i landet, i stort utan de resurser som skulle behövas.

Albansk lag påbjuder gratis, obligatorisk skolgång i minst åtta år. I praktiken lämnar dock många barn skolan i förtid för att arbeta. Detta är vanligast på landet där arbetskraft behövs i jordbruket. Hundratals barn, främst pojkar i

norra Albanien, beräknas vara indragna i familjefejder, där så kallad blodshämnd fortfarande förekommer. Detta begränsar dessa barns rörelsefrihet, förhindrar dem att gå till skolan och kastar en hotfull skugga över deras uppväxt. Antalet barn som drabbats av effekter av blodshämnd har under åren långsamt minskat. Det är belagt med böter att inte sända sitt barn till skolan, men dessa straff utdöms och indrivs sällan.

2007 arbetade 32 procent av alla barn mellan 6 och 17 år. Den största andelen av dessa barn tillhör de romska eller egyptiska minoriteterna. Barnen tvingas ofta att arbeta som tiggare i de större städerna och det är vanligt att se dessa barn som försäljare av diverse varor. Den bristfälliga folkbokföringen gör det svårt för myndigheterna att hålla uppsikt över och spåra barnen. Regeringen arbetar sedan länge på en lag för att kriminalisera barnarbete i hemmet, vilket inkluderar att låta barnen tigga för att bidra till familjeförsörjningen.

Barnhandel är ett allt mer uppmärksammat problem. Kriminella gäng har gjort sig ökända för att kidnappa barn, främst flickor, från barnhem eller skolor för att sälja dem för prostitution i väst. En omfattande pedofilskandal skakade 2006 Tirana, med resultat att såväl albaner som utlänningar har häktats anklagade för långvariga, systematiska och omfattande övergrepp primärt mot romska barn.

Tusentals albanska barn i åldrarna 13 till 18 år har under senare år tvingats in i prostitution i Albanien och utomlands. Därutöver engageras ett stort antal barn för att arbeta som tiggare eller blomsterförsäljare utomlands för organiserade ligor, ofta i Grekland. 1992 – 2002 fördes mer än 4 000 barn ut ur landet för att användas som arbetskraft. Rapporter om barn som utnyttjas mot sin vilja för organdonation förekommer och polisen har rapporterat om kidnappningar av ungdomar i syfte att sända dem utomlands för organtransplantationer. Men insikten om problemen växer och den albanska regeringen antog i februari 2005 en "anti-traffickingstrategi" med fokus på barnhandel. Handeln med barn till Kosovo har ökat i takt med att gränskontrollerna mot Italien och Grekland skärpts.

16. Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Albaniens befolkning är relativt homogen. En grekisk minoritet, främst i landets södra delar, utgör en av de största grupperna icke-albaner. Vidare finns befolkningsgrupper bestående av makedonier, slaver, vlacher, romer och så kallade "egypter" representerade. De sistnämnda är mörka i hyn och talar albanska. Ofta förväxlas de med, eller omnämns slarvigt som varande samma befolkningsgrupp som romerna, vilket inte är riktigt då dessa grupper lever separat åtskilda och romerna talar ett eget språk. Storleken på den grekiska

minoriteten är omstridd. Ett annat problem är definitionen av de så kallade minoritetsområdena. Problemen på minoritetsområdet är främst orsakade av brist på intresse, policy och resurser från myndigheternas sida.

Romerna har nu uppnått status som en nationell minoritet, vilket dock inte har getts till egypterna. Albanien erkänner bara språkminoriteter och egypterna har, som nämnts, inte något eget språk. Romerna, och egypterna, är fattiga grupper som ofta lever i social misär. Läskunnigheten bland romerna är låg (se ovan) och de saknar ofta tillgång till hälso- och sjukvård. Även om de inte officiellt diskrimineras är de socialt diskriminerade. Ett problem är att många romska och egyptiska kvinnor väljer (eller tvingas) att föda sina barn hemma och registrerar därefter inte barnet, delvis på grund av misstro för myndigheterna, men också på grund av bristande kunskaper. Eftersom barnet inte är registrerat "finns det inte" och befinner sig redan från början utanför samhället. Detta medför problem, bland annat när barnet uppnår skolålder. Det är en mycket krånglig process att i efterhand registrera en födsel, men en förutsättning för att få gå i skolan, varför många barn även av denna anledning, och inte bara på grund av tradition, inte lär sig att läsa och skriva. Arbetslösheten är hög bland romerna, såväl som bland egypterna och en övervägande del av dem som faller offer för människohandeln i Albanien kommer från dessa befolkningsgrupper. Kvinnor och barn från dessa minoriteter är samhällets mest utsatta grupper.

En nationell strategi för att förbättra romernas livsvillkor antogs 2003, men resurser och intresse tycks saknas hos de ministerier som delar ansvaret. En sektor inom arbetsmarknadsministeriet har idag huvudansvaret för strategin, som är tänkt att genomföras på lokal nivå. Det finns även ett speciellt anti-traffickingprojekt för romer.

17. Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet

Homosexualitet är sedan 1994 inte förbjudet, men inte heller socialt accepterat. Att vara homosexuell, eller ha en homosexuell släkting, anses skamligt av en stor majoritet. Det finns några nationella organisationer för homo-, bi- och transsexuella personer, men de håller en mycket låg profil. Albanska grupper som verkar för de mänskliga rättigheterna berättar att homosexuella trakasseras bland annat av polisen och fortsatt anses utgöra "lovligt byte" för misshandel.

18. Flyktingars rättigheter

Albanien har anslutit sig till Flyktingkonventionen och har sedan 1998 en asylstiftning som håller hög internationell standard. Ett flyktingkontor finns för hantering av asyl- och flyktingfrågor. Trots ett mycket aktivt stödarbete från FN:s flyktingkommissariat (UNHCR) förhindrar fortfarande bristande

kompetens, få resurser och dålig verkställighet av lagen asylsystemet från att fungera till fullo.

Albanien är i första hand ett transitland för flyktingar och ekonomiska migranter på väg till väst. Omhändertagandet av dessa personer när de grips vid gränserna eller under misslyckade försök att ta sig över det Adriatiska havet till Italien är sporadiskt fungerande. Inkvartering utan urskiljning blandar asylsökande, migranter, minderåriga och kvinnor och barn som fallit offer för människohandel i samma läger, vilket snabbt blir rekryteringsgrund för människosmugglare och människohandlare. Om inkvarteringsplatser saknas härbärgeras utlänningarna ofta på någon polisstation, varifrån de efter ett tag släpps ut och hamnar i en närmast desperat situation.

De albanska myndigheterna menar att dessa människors hemländer måste bära ett större ansvar för situationen. Ofta tjänar den albanska organiserade brottsligheten stora pengar på dessa desperata människors frivilliga eller ofrivilliga resa. På grund av nära samarbete mellan albansk och italiensk polis har resvägen över havet nu i det närmaste blockerats, bland annat genom förbud mot snabba motorbåtar för att ytterligare söka stävja illegala överfarter till Italien. Det förekommer dock fortfarande att människor reser till Västeuropa via Albanien med förfalskade ID- och resehandlingar. Handeln med förfalskade resehandlingar är omfattande.

Under 2006 tog Albanien emot två olika grupper utländska medborgare som frisläppts av amerikanska myndigheter från Guantanamo.

19. Funktionshindrades rättigheter

Utbredd fattigdom och bristfällig sjukvård gör de funktionshindrades situation särskilt utsatt. Viss rehabilitering och träning finns genom enskilda organisationer, men i mycket begränsad skala. Regeringen har initierat en nationell handlingsplan för handikappade, men under året har inget hänt. Den mentala hälsovården är mycket dålig. Under våren 2006 initierade regeringen förberedelser för att på allvar kunna genomföra en sedan länge antagen lag för mental hälsovård, ett arbete som stått still de senaste 10 åren.

ÖVRIGT

20. Frivilligorganisationers arbete för mänskliga rättigheter

Regeringen är allmänt positivt inställd till enskilda organisationer som arbetar för de mänskliga rättigheterna. Albanska Helsingforskommittén, Albanian Human Rights Group, Society for Democratic Culture, the Women's Center, och Albanian Media Institute tillhör de mer aktiva lokala organisationerna. Den

inhemska rörelsen Mjaft! ("Nog!") har det senaste åren skapat sig en framträdande plattform genom sina innovativa kampanjer och har alltmer blivit en respekterad motpart till den politiska makten. Det civila samhället utmärks emellertid fortfarande av bristande resurser, stort utlandsstödsberoende och svag medlemsbas, samt av att dess organisationer är koncentrerade till Tirana. Ett stort antal internationella människorättsorganisationer finns i Albanien och samarbetar nära med de lokala organisationerna. Det är relativt lätt att registrera en enskild organisation och samhällets syn på dessa organisationers arbete är positiv.

21. Internationella och svenska insatser på området mänskliga rättigheter

Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) har en mission i Albanien, vars uppgift bland annat är att övervaka och ge råd i frågor relaterade till mänskliga rättigheter. Utöver huvudkontoret i Tirana och ett förbindelsekontor i den närbelägna hamnstaden Durres har OSSE-missionen för närvarande fyra fältkontor runt om i landet. EU:s "monitoring mission" (EUMM) som löpande rapporterat om det politiska läget och om läget för de mänskliga rättigheterna stängde slutgiltigt resterna av missionen sommaren 2007. EU och kommissionens kontor följer noggrant utvecklingen av respekten för de mänskliga rättigheterna i landet. EU har sedan 2003 haft en polisbiståndsinsats, PAMECA, i Albanien. Respekten för mänskliga rättigheter har ingått som ett element i polisträningen. Projektet lades dock ned vid årsskiftet 2007/08. Europarådet ger regeringen råd i en rad viktiga frågor om mänskliga rättigheter, bland annat frågor om blodsfejder. Från FN-systemet är framför allt utvecklingsprogrammet (UNDP), flyktingkommissariatet (UNHCR), barnfonden (UNICEF) och Världshälsoorganisationen (WHO) aktiva i MR-frågor i Albanien och finns representerade på plats, liksom Internationella migrationsorganisationen (IOM).

Sverige bedriver sedan några år ett aktivt biståndssamarbete i Albanien. Ett sektionskontor i Tirana, formellt tillhörande ambassaden i Rom, ansvarar för Sidas verksamhet på plats. Insatser görs inom flera områden, främst inom förvaltning, mänskliga rättigheter och demokrati, miljö, landsbygdsutveckling, näringsliv och hälsosektorn. Sverige har bland annat stött projekt med syfte att hjälpa offer för människohandel, samt tortyroffer från den gamla regimens tid. Inom ramen för den nuvarande landstrategin för Sveriges utvecklingssamarbete med Albanien fokuseras biståndssamarbetet på Albanien EU-integration, bland annat genom stöd till kapacitetsbyggande inom central förvaltning och rättsväsende, samt stöd för att skapa förutsättningar för ekonomisk tillväxt. Därtill ger Sverige stöd till hälsosektorn. I alla Sida-projekt återfinns jämställdhets-, miljö- samt antikorrupsionsaspekter.

Sektionskontoret driver med likasinnade givare samordning av biståndet till Albanien med sikte på ökad total effekt för landet. En ny landstrategi är under utarbetande och väntas gälla från början av 2009.